

Քրիստինե Բաղդասարյան Սոնա Մարգարյան

ՄԱԼԱՅՁԻԱՅԻ «ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀՐԱՇՔԻ» «ԿՈՐՊՈՐԱՏԻՎ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ» ՄՈԴԵԼԸ

Մալայզիան գտնվում է Հարավարևելյան Ասիայում: Երկրի տարածքը կազմում է 329.847 կմ², որը բաղկացած է երկու մասից՝ արևմտյան (Մալաքա թերակղզի) և արևելյան (Կալիմանտան կղզու հյուսիսային մասը)՝ բաժանված Հարավչինական ծովով: Արևմտյան մասը սահմանակից է Թաիլանդին, իսկ արևելյան մասը՝ Ինդոնեզիային և Բրունեյին: Բացի այդ, Մալայզիան նեղ ջրանցքով կապված է Սինգապուրի հետ: Երկիրը ծովային սահմաններ ունի նաև Վիետնամի և Ֆիլիպինների հետ: Արևմտյան մասին բաժին է ընկնում Մալայզիայի ընդհանուր տարածքի մոտ 39,7%-ը, իսկ ծովային սահմանը կազմում է 1931 կմ: Արևելյան մասը կազմում է երկրի ընդհանուր տարածքի 60.3%-ը և ունի 2607 կմ ծովային սահման: Մայրաքաղաքն է Կուալա Լումպուրը: Մալայզիան վարչականորեն բաժանված է 13 նահանգի՝ 9 սուլթանության և 4 նահանգապետության: Պաշտոնական լեզուն մալայերենն է, իսկ պետական կրոնը՝ իսլամը¹:

Մալայզիան, որը նախկինում հայտնի էր որպես Մալայայի Ֆեդերացիա, Մեծ Բրիտանիայի գաղութատիրությունից անկախացել է 1957 թ.: Մալայայի Ֆեդերացիան ընդլայնվել է 1963 թ.՝ պաշտոնապես ճանաչվելով որպես Մալայզիա՝ իր կազմի մեջ ներառելով Սինգապուրը և բրիտանական նախկին երկու գաղութներ՝ Սաբահը և Բոռնեոն: Մալայզիան սահմանադրական միապետություն է, այսինքն՝ իշխանությունը պատկանում է վարչապետին:

2018 թ. Մալայզիայի բնակչությունը կազմել է 32.385 միլիոն մարդ՝ այդ ցուցանիշով զբաղեցնելով աշխարհում 44-րդ տեղը: Բնակչության 58%-ը կազմում են բուժիպուտրաները՝ Մալայզիայի տեղաբնիկները, որոնց մեծ մասը մուսուլմաններ են, 24%-ը չինացիներ են, 8%-ը՝ հնդիկներ, իսկ մնացած 10%-ը՝ այլ ազգություններ:

Մալայզիայում 15 տարեկանից բարձր 21.321.500 մարդ է ապրում, ընդ որում՝ երկրի չափահաս բնակչության 94.71%-ը գրագետ է: Այս դեպքում չափահաս բնակչություն ասելով պետք է հասկանալ 15 տարեկանից բարձր բոլոր մարդկանց: Այդուհանդերձ, պետք է փաստել, որ շուրջ 1.190.449 մարդ անգրագետ է: Մասնավորապես՝ այստեղ չափահաս տղամարդկանց 96.18%-ը կամ 10.935.075 մարդ է գրագետ, իսկ 433.956 մարդ անգրագետ է: Չափահաս կանանց շրջանում գրագետները կազմում են 93.21% կամ 10.386.425 մարդ, իսկ անգրագետները կազմում են 756.493 մարդ: Գրագիտության մակարդակը երիտասարդ տղամարդկանց և կանանց համար համապատասխանաբար

¹ <https://www.tpg.ua/ru/country/tab-country/?ct=93FA60A44CCD569311E31349C71B83AA>

կազմում է 98.34% և 98.5%: Երիտասարդության շրջանում գրագիտության ընդհանուր մակարդակը կազմում է 98.42%: Երիտասարդներ խմբում ընդգրկված է 15-ից մինչև 24 տարեկանը ներառյալ բնակչությունը:

1960 թվականից ի վեր Մալայզիայի բնակչությունը աճում է տարեկան միջինը 7%-ով: Մուսուլմանները կազմում են երկրի ընդհանուր բնակչության գրեթե կեսից ավելին, և իսլամը պաշտոնապես ամրագրված է որպես Մալայզիայի միակ պետական կրոն: 1957 թվականին իսլամի «հաղթանակը» մալայացիների համար մեծ ձեռքբերում էր երկրի մյուս երկու խոշոր ազգությունների՝ չինացիների և հնդիկների հետ քաղաքականության փոխհամաձայնության ոլորտում: Դրա շնորհիվ մալայացիների իսլամական նախագիծը շարունակում է գերիշխել երկրի քաղաքական դաշտում:

Մալայզիացիների շրջանում աղքատության բարձր մակարդակը և 1969 թ. ռասայական ապստամբությունը Մալայզիայի կառավարությանը ստիպեցին 1970 թ. ձեռնարկել հրատապ քաղաքական գործողություններ: Իսլամը հռչակվեց պետական կրոն, իսկ մալայերենը՝ միակ պաշտոնական լեզու: Բայց սա իրականացված գլխավոր քայլը չէր: Սահմանադրորեն ընդունվեց միջհամայնքային փոխզիջման ծրագիր, ըստ որի՝ մտցվել է այլազգիների նկատմամբ մասնակի «դրական» խտրականության քաղաքականություն, փոխարենը բնիկները հարգում են նրանց բիզնես իրավունքները: Այս քայլը միտված էր երկրի հիմնական էթնիկական խմբերի միջև տնտեսական եկամուտի պակասության կրճատմանը: Մալայզիայի կառավարության հիմնական նպատակն է տնտեսական աճը համատեղել ռասայական հավասարության հետ՝ քաղաքականապես կայուն մնալու և էթնիկ խմբերի միջև ներդաշնակ գոյակցությանը նպաստելու համար:

Մալայզիայի «տնտեսական հրաշքի» իրականացման գործում մեծ է նախկին վարչապետ Մահաթիր Մուհամմադի վաստակը, ով էապես նպաստեց Մալայզիայում հավասարակշռված բազմամշակութային հասարակության ձևավորմանը: Նախկին վարչապետի կարևոր ձեռքբերումը կայուն քաղաքական և խորհրդարանական համակարգի ստեղծումն էր, որտեղ բոլոր հիմնական էթնիկ խմբերը՝ մալայացիները, չինացիները և հնդիկները, կարողացան միավորվել կոալիցիաներում, ընդ որում՝ նման կոալիցիաներ ստեղծվեցին ոչ թե ընտրություններից հետո, այլ դրանցից առաջ: Ստեղծելով կոալիցիաներ՝ կուսակցությունները ընտրությունների ժամանակ ստանում են ավելի մեծ աջակցություն բոլոր էթնիկ խմբերի կողմից: Արդյունքում իշխանության եկող կուսակցությունը վայելում է երկրի բնակչության բացարձակ մեծամասնության աջակցությունը: Էթնիկ խմբերը համամասնորեն ստանում են իրենց տեղերը կառավարությունում: Ամենամեծ էթնիկ խումբը ստանում է առավելագույն քանակով պորտֆելներ: Ինչպես ցույց է տվել այս համակարգի փորձը, իշխանությունը կիսելու պատրաստակամությունը նվազեցնում է կոնֆլիկտային իրավիճակների հավանականությունը:

Մալայզիայի **տնտեսական վերելքի** ուղին շատ հետաքրքիր է և ուսանելիներից մեկն է աշխարհում: Մալայզիայի աննախադեպ տնտեսական առաջընթացի համար, որի շնորհիվ երկիրը վառելիքաէներգետիկ և գյուղատնտեսական

հումքի մատակարարից վերաձվեց արագընթաց զարգացող արդյունաբերական պետության, հիմք է հանդիսացել Մահաթիիր Մուհամմադի մշակած **«Մալայզիական պլանը»**։ Այս պլանի հիմքում ընկած էր այսպես կոչված **«կորպորատիվ ազգայնականության»** գաղափարը, որի էությունը տնտեսության բարձր տեխնոլոգիական ոլորտներում կորպորացիաների ստեղծումն է։ Նման կորպորացիաների համար այս փուլում առաջնայինը ոչ թե եկամուտն էր, այլ ամբողջ հասարակության շահի և բարգավաճման ուղղությամբ աշխատանքը։ Պետությունը, իր հերթին, հանդես էր գալիս ոչ թե որպես ղեկավար, այլ որպես հավասար գործընկեր։

Մալայզիայի չորրորդ վարչապետ Մահաթիիր Մուհամմադը պաշտոնավարել է 1981-2003 թթ.։ Սա ոչ միայն երկրի, այլ նաև ամբողջ Ասիայի պատմության մեջ կառավարման ամենաերկար ժամկետն է։ Մահաթիիր Մուհամմադը առանցքային դերակատարում ունեցավ Մալայզիայի տնտեսական վերելքի գործում։ Նրա կառավարման տարիներին Մալայզիան հումքի արդյունահանման և արտահանման վրա հիմնված տնտեսություն ունեցող երկրից վերաձվեց առաջընթաց տեմպերով զարգացող պետության, որտեղ արդյունաբերության և ծառայությունների ոլորտի բաժինը ՀՆԱ-ում կազմում է 90%։ Այսօր արդյունաբերական ապրանքների մասնաբաժինը կազմում է ընդհանուր արտահանման 85%-ը։ Մալայզիայում շահագործվող ավտոմեքենաների 80%-ը տեղական արտադրության են։

Մահաթիիր Մուհամմադի կառավարման տասը տարիների ընթացքում այս քաղաքականությունը ունեցավ տեսանելի արդյունքներ։ Ստեղծվեցին նոր տիպի ազգային ընկերություններ ոչ միայն նավթային ոլորտում («Պետրոնաս»), այլև մեքենաշինական արդյունաբերության մեջ («Պրոտոն»), հեռուստատեսության ոլորտում («Astra» արբանյակային հեռարձակման ծառայություն) և այլն։ Տասնամյակի ընթացքում (1988 թվականից մինչև 1997 թվականը) երկրում տնտեսական աճը միջին հաշվով կազմեց 10% (ինչը ամենադինամիկ ցուցանիշն էր Ասիայում), կենսամակարդակը աճեց շուրջ 20 անգամ։ Փաստորեն աղքատությունը, որը շատ բնորոշ է զարգացող երկրներին, հաղթահարվեց¹։

Մահաթիիր Մուհամմադը առաջին հերթին սահմանազատեց կրոնն ու քաղաքականությունը, այնուհետև ձեռնամուխ եղավ երկրի զարգացմանը։ Դրա շնորհիվ, ժամանակակից ձեռքբերումներին, տնտեսական աճին և բարձր կենսամակարդակին զուգահեռ, մալայզիական հասարակությանը հաջողվել է պահպանել իր կրոնական ու մշակութային ավանդույթները։ Մահաթիիր Մուհամմադը քննադատում էր «Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագիրը»՝ շեշտելով, որ զարգացող երկրների ժողովուրդներին անհրաժեշտ են, առաջին հերթին, ոչ թե հռչակագրային իրավունքներ, այլ տնտեսության իրական առաջընթաց։ Ըստ Մահաթիիր Մուհամմադի՝ հասարակության խոր շերտավորմամբ հարուստների կողմից աղքատների շահագործումն անխուսափելի է,

¹ <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/15881Malaysia.pdf>

ինչը իր հերթին հանգեցնում է բախումների, անկայունության և նույնիսկ բռնության: Նման պայմաններում տնտեսական աճը կդանդաղի, ինչը թույլ չի տա արմատախիլ անել աղքատությունը և ապահովել ազգի զարգացումը:

Ելնելով իր երկրի փորձից՝ հենց Մահաթիիր Մուհամմադն էր, որ առաջարկեց մուսուլմանական երկրների ինտեգրում և միասնական շուկայի ձևավորում՝ այսպես կոչված **«ոսկե դինարի»** հիման վրա, որն իրենից ներկայացնում է իրական արժեքային բովանդակություն ունեցող պայմանական արժույթ: 1997 թ. Ասիան ցնցած ֆինանսական ճգնաժամի ժամանակ Մահաթիիր Մուհամմադը հրաժարվեց Արժույթի միջազգային հիմնադրամի կողմից առաջարկված օգնության փաթեթից՝ շեշտելով, որ իր երկիրը ինքնուրույն կհաղթահարի ճգնաժամը, ընդ որում բավականաչափ արագ: Շատ շուտով ԱՄՀ-ն և Համաշխարհային բանկը հրապարակայնորեն հայտարարեցին, որ Մալազիայի վարչապետը իրավացի էր:

«Ասիական վագրերի», այդ թվում՝ նաև Մալայզիայի բնորոշ առանձնահատկությունն այն է, որ տնտեսության արդիականացումը իրականացվել է արևմտյան և ազգային զարգացման մոդելների համադրման միջոցով: Որպես Մալայզիայի արդիականացման նախաձեռնող՝ Մահաթիիր Մուհամմադն իրականացրեց բնակչության մտածելակերպի, առևտրի նկատմամբ նրա վերաբերմունքի փոփոխություն, ինչպես նաև կրթության մակարդակի բարձրացմանն ուղղված բարեփոխումներ: Նա որպես թիրախ ընտրեց մի քանի հիմնական ուղղություն, և դրանց շուրջ սկսեցին պտտվել բոլոր մյուս բարեփոխումները: Հիմնական նպատակակետերն էին.

- բնակչության շրջանում աղքատության վերացում անկախ ազգային պատկանելությունից և ռասայից,
- տնտեսական գործունեության որոշակի ոլորտներում ռասայական մենաշնորհի վերացում, քանի որ երկար ժամանակ առևտրի ոլորտի գերակշիռ մասը Մալայզիայի չինացիների ձեռքում էր, մինչդեռ մալայացիները պատմականորեն զբաղված էին գյուղատնտեսության ոլորտում,
- տնտեսական մշակույթի վերափոխում, որն ուղղված էր առևտրի և տեխնոլոգիաների բնագավառներում նոր հմտությունների ձեռքբերմանը,
- նոր մոտեցումների և արժեքների յուրացում:

Մահաթիիր Մուհամմադի նոր տնտեսական քաղաքականությունը նախատեսում էր տնտեսության վերակազմավորում՝ ազգային հարստության առավել համաչափ բաշխվածության հասնելու համար: Այսպիսով՝ Մալայզիայի նոր տնտեսական քաղաքականության հիմքը կրթությունն ու մասնագիտական վերապատրաստումն էին:

Նոր տնտեսական քաղաքականությունը նպատակաուղղված էր երկրի տնտեսության՝ արտահանմանն ուղղված ոլորտների զարգացմանը: Դրա համար անհրաժեշտ էին բավականին մեծածավալ ներդրումներ: Միջոցները գտնվեցին հենց պետության ներսում, և այս խնդիրը լուծվեց. 1970-ականների կեսերին ներդրումների տոկոսադրույքն աճեց մինչև 18-19%: Կայուն աճ գրանցվեց գյուղատնտեսության ոլորտում: Սակայն ամբողջ տնտեսության զարգացումն ու առաջըն-

թացը ապահովելու համար ներքին ռեսուրսները բավարար չէին, և Մալայզիան սկսեց վարել օտարերկրյա ներդրումների ներգրավման քաղաքականություն: Օտարերկրյա ներդրողների համար մշակվեց **արտոնությունների հատուկ համակարգ**, ձևավորվեցին ազատ առևտրի գոտիներ:

Նոր տնտեսական քաղաքականության արդյունքները տպավորիչ են: Արդեն 1980-ականների կեսերից սկսած՝ աշխարհում ամբողջ կենցաղային էլեկտրատեխնիկայի ավելի քան քառորդ մասը արտադրվում է Մալայզիայում: Դա հիմնականում պայմանավորված է կոռուպցիայի համեմատաբար ցածր մակարդակով: Նույն ժամանակահատվածում երկրի տնտեսությունը համարվում էր ամենաակտիվ օտարերկրյա ուղղակի ներդրումներ ներգրավողներից մեկն աշխարհում:

Որպես ասիական ժողովուրդների ավանդույթների ջատագով՝ Մահաթիիր Մուհամմադը նշում էր, որ «ասիական արժեքների» մալայզիական տեսլականը հիմնված է մալայա-իսլամական մշակութային արժեքների վրա: Նրա կարծիքով՝ այդ արժեքները պետք է պաշտպանվեն արևմտյան մշակույթի և արժեքների կողմից կլանման վտանգից:

Մուհամմադը առաջնորդվում էր հետևյալ կարգախոսով. «Մալայացիները եվրոպացիների պես մարդիկ են, և ինչ կարող են անել նրանք, կարող ենք նաև մենք և նույնիսկ ավելի լավ»:

2003 թվականի հոկտեմբերին Մահաթիիր Մուհամմադին վարչապետի պաշտոնում փոխարինեց Աբդուլլահ Ահմադ Բադավին, որը մինչ այդ երկար ժամանակ զբաղեցնում էր արտաքին գործերի նախարարի պաշտոնը, և նա գործնականում շարունակեց նախկին ղեկավարի կառավարման քաղաքականությունը: Ճիշտ է, երկրի քաղաքականությունը ԱՄՆ-ի նկատմամբ որոշակիորեն խստացվեց, այնուամենայնիվ տնտեսական առումով պետության արտաքին քաղաքականությունը մնաց նույնը: Բադավիի կառավարման տարիներին Մալայզիայի ներդրումային գրավչությունն ավելացավ: Ավելացավ նաև Չինաստանի հետ փոխադարձ առևտուրը:

Բադավին՝ որպես Մուհամմադի քաղաքականության հետևորդ, անկասկած հաջողության հասավ: Բադավիի կառավարման տարիներին գրանցվեցին ավելի մեծ տնտեսական հաջողություններ, սերտացան կապերը հիմնական ներդրողների հետ: Տնտեսության մեջ զգալի հաջողությունների հասնելով՝ անհրաժեշտ էր մտածել սոցիալական քաղաքականության մասին, այսինքն՝ սոցիալական գաղափարի մշակման մասին, որը «կմիավորեր» երկրի հասարակությունը նոր և միասնական գաղափարական հարթակում: Այդ պլատֆորմը դարձավ «իսլամական հադարի» («իսլամական զսպվածություն», «իսլամի վրա հիմնված արդիականացումը») հասկացությունը, որը վարչապետ Աբդուլլահ Ահմադ Բադավին փորձեց իրականացնել: Բադավին 2004 թ. Միավորված ազգերի կազմակերպությունում ունեցած ելույթի ժամանակ նշել է, որ «իսլամ հադարին» հանդիսանում է ամբողջական և համապարփակ հասկացություն: Իսլամական քաղաքակրթության փառահեղ ժառանգությունն իր բոլոր դրսևորումներով պետք է հանդես գա որպես մալայական ցեղի ոգեշնչման և նրա բարգավաճման աղբյուր»:

ՄԱԿ-ում Սինգապուրի մշտական ներկայացուցչի՝ հրապարակախոս, պրոֆեսոր Քիշոր Մահբութանի կարծիքով՝ ասիական շատ խոշոր պետությունների անկման պատճառը, առաջին հերթին, մտավոր գաղութացումն էր: Բայց Մահաթիիր Մուհամմադը կարծում էր, որ ասիական շատ երկրներում սկսվել է մտավոր հետընթաց: Նրա կարծիքով՝ ասիական պետությունների վաղ հաջողությունները չեն ուղեկցվել մտավոր վերածննդով: Արդյունքում ասիացիները «բաց թողեցին» արդյունաբերական հեղափոխությունը: Այսօր հետխորհրդային Կենտրոնական Ասիայում ոչ այնքան բարենպաստ ժամանակներ են: Քանի դեռ ասիական քաղաքական գործիչները ձեռնամուխ չեն եղել իրական բարեփոխումների իրագործմանը, Կենտրոնական Ասիայի բոլոր պետությունները կշառունակեն հետ մնալ համաշխարհային բոլոր ստանդարտներից:

Մալայզիան առաջին զարգացող երկրներից մեկն էր, որը սահմանեց երկարաժամկետ ռազմավարություն՝ հաստատելով Vision 2020 հայեցակարգը:

Մալայզիայում հեղափոխությունը վերագրվում է արդյունաբերության ոլորտի զարգացման փուլերին, մասնավորապես՝ երկրորդ¹ և երրորդ² ընդհանուր արդյունաբերական պլանների (համապատասխանաբար 1995-2005 թթ. և 2006-2020 թթ.) մշակման ժամանակ մալայզիական տնտեսագետները կիրառել են ոչ միայն ազգային տնտեսությանը բնորոշ մոդելներ, այլև տեղայնացրել են ՄԱԿ-ի, Համաշխարհային բանկի և այլ միջազգային կազմակերպություններից կողմից գնահատված մոդելները, որոնք նախատեսված էին զարգացող տնտեսություն ունեցող երկրներում կիրառվելու համար: Հարկ ենք համարում ընդգծել, որ Մալայզիայի տնտեսական հրաշքը պայմանավորած է ոչ միայն տնտեսական գործիքների և մեխանիզմների մշակմամբ և կիրառմամբ, այլև նրանով, որ գաղափարական մոտեցումները վերցվել են իսլամական ուսմունքներից: Մասնավորապես՝ մարդու իրավունքների, օրենքի գերակայության և քաղաքացիական հասարակության նորմերի ճանաչմանը զուգահեռ հաշվի են առնվել նաև իսլամի ուսմունքները, որոնք համահունչ են մալայզիական ավանդույթներին և նորմերին³: Ըստ էության, Մալայզիայի երկարաժամկետ ռազմավարության նպատակը արդյունաբերության զարգացումն ու տնտեսական, ֆինանսական ենթակառուցվածքների բարելավումն է:

Ոչ պակաս կարևոր նշանակություն ունի գիտության և տեխնոլոգիաների ոլորտում նորարարությունների հետևողական քաղաքականությունը, որը սահմանված է կրթության ոլորտի զարգացման հնգամյա ծրագրում՝ հաշվի առնելով տնտեսության և հասարակության իրական հնարավորությունները: Միևնույն ժամանակ Մալայզիայում ռազմավարությունների և ծրագրերի մշակողները լավատեղյակ են տնտեսության փոխակերպման նոր հնարավորություններին,

¹ Second Industrial Master Plan (1996-2005). Kuala Lumpur, 1996. 13. Third Industrial Master Plan (2006-2020). Malaysia – Towards Global Competitiveness. Kuala Lumpur, 2006.

² Third Industrial Master Plan (2006-2020). Malaysia – Towards Global Competitiveness. Kuala Lumpur, 2006.

³ Islam Hadhar, c. 23; 10, 25.08.09.

մասնավորապես՝ տնտեսության անցումը արդյունաբերականից դեպի տեղեկատվական տնտեսության կամ նորամուծական տնտեսության զարգացմանը: Այդ փոխակերպումը հաջողվում է միայն այն ժամանակ, երբ այս գործընթացում ներգրավված են լինում բոլոր ստեղծարար ուժերը՝ պետությունը, հանրային (հասարակական) և ոչ պետական (ոչ կառավարական) ոլորտները, ինչպես նաև սոցիալական բոլոր շերտերի ստեղծագործական մասը:

Մալայզիական տնտեսության արդյունաբերականացման ուղղությունը բխում է Նոր տնտեսական քաղաքականության (ՆՏՔ) նախկինում ձեռք բերված արդյունքներից: Դրա իրականացումը նախատեսում է ապահովել ներմուծման փոխարինման մոդելից անցում դեպի արտահանման ուղղվածություն ունեցող արտադրության: Այն ուղղված է նաև շրջաններում և նահանգներում սոցիալական և տնտեսական զարգացման ընդլայնմանը և ֆինանսական համահարթեցմանը:

Այդ է վկայում Մալայզիայում արտաքին առևտրաշրջանառության շարժը, որը 2009 թվականին բացասական նշանակությունից ստացել է դրական տեղաշարժ՝ 21.9 տոկոսից դարձել է 12.12 տոկոս և շարունակաբար աճել է մինչև 2018 թվականը (**գծապատկեր 1**):

Գծապատկեր 1. 2008-2018 թթ. Մալայզիայի արտաքին առևտրաշրջանառությունը¹

Համաձայն **գծապատկեր 1-ի**՝ 2011 թվականին 2010 թվականի համեմատ 4 անգամ նվազել է ներմուծման հարաբերակցությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ, ինչը շարունակվել է մինչև 2018 թվականը՝ կազնելով ՀՆԱ-ի 4.9 տոկոսը:

Երկրում սկել է բարձրանալ համախառն զարգացման ինդեքսը, և 2005 թ. այն ամենաբարձրն է եղել խոշորացված համայնքներում՝ Կուալա Լումպուր, Փենանգ, Սելանգոր, Նեգերի Սեմբիլան և Մելաքա²: Ավելին, այս չորս վարչական միավորներում ստեղծվել է ՀՆԱ-ի գրեթե 2/3-րդը: Թերակղզու արևելյան շրջաններում՝ Քելանթանում, Թրենգանուում, Փահանգում, այդ ցուցանիշն ամենացածրն է եղել: Ստացվում է, որ Մալայզիայի կառավարությունը 1996-2005 թթ. առավել բարենպաստ ներդրումային միջավայր է ստեղծել երկրի կենտրոնական

¹ <https://www.imf.org/en/Publications/WEQ/Issues/2018/09/24/world-economic-outlook-october-2018>

² New Straight Times. Kuala Lumpur.

շրջանների համար, որի արդյունքում ներդրումներ/արդյունաբերական արտադրանք հարաբերակցությունը կազմել է միջինը 57.4%: Ավելին, ունենալով առավել զարգացած ֆինանսական ենթակառուցվածք՝ 2000-2005 թթ. օտարերկրյա ներդրումների մեծ մասը՝ 55.6%-ը սկսեց հոսել դեպի այս ոլորտ:

Գծապատկեր 2. 2008-2018 թթ. Մալայզիայի ընդհանուր ներդրումներն ու ազգային խնայողությունները (% ՀՆԱ-ի նկատմամբ)¹

Ըստ **գծապատկեր 2-ի**՝ ներդրումների ներհոսքի ավելացումը միջինը կազմել է ՀՆԱ-ի 24.15 տոկոսը, որը հոսել է դեպի Սարավակ քաղաք՝ նպաստելով վերամշակող արդյունաբերության զարգացմանը: Երկար ժամանակ ֆեդերացիայի տնտեսական զարգացումը հիմնվում էր օտարերկրյա ներդրումների ներհոսքի վրա, որը կախված էր համաշխարհային շուկայի պայմաններից: 2000-2005 թթ. արդեն շոշափելիորեն աշխուժացան համաշխարհային տնտեսության գլոբալիզացման գործընթացները, տեղեկատվական և հաղորդակցական տեխնոլոգիաների (ՏՀՏ) զարգացումը, կապիտալի միջսահմանային ընդլայնումը, միաձուլումները և բազմաթիվ ընկերությունների ձեռքբերումները²:

Ինչ վերաբերում է ազգային խնայողություններին, դրանք ամենաբարձրը եղել են 2018 թ.՝ ՀՆԱ-ի 38,6 տոկոսը, որը աստիճանաբար նվազել է՝ 2018 թ. հասնելով 25,71 տոկոսի (**գծապատկեր 2**):

Մալայզիայի սոցիալ-տնտեսական վերափոխումները ուղղորդված են ազգային տնտեսության գաղափարախոսության սկզբունքներով, կրոնական պահանջներով, ինչպես նաև պետություն-տնտեսություն-հասարակության գիտակցված շահերով: Ըստ էության, վերը գրվածների հիմքում առաջնայինը տնտեսության զարգացման ռազմավարական հայեցակարգն է, որտեղ սահմանվում են՝

¹ <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2018/09/24/world-economic-outlook-october-2018>

² Third Industrial Master Plan (2006-2020). Malaysia – Towards Global Competitiveness. Kuala Lumpur, 2006.

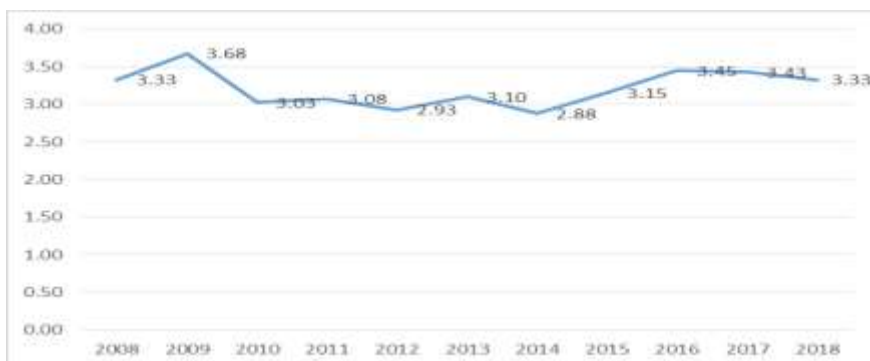
1. պետության գեո-քաղաքական դիրքն ու մարտահրավերները, տարածաշրջաններում ոլորտների զարգացման գերակայությունները,
2. տնտեսական հայեցողական քաղաքականության իրականացումն ու ընտրված կուրսից շեղվելու բացառումը՝ անկախ քաղաքական հայացքների փոփոխությունից,
3. սոցիալական հրատապ խնդիրների առանձնացումը և կարճաժամկետում դրանց լուծման ձևաչափերի մշակումն ու իրագործումը:

Աղյուսակ 1

Մալաթիայի «տնտեսական հրաշքի» իրագործման մարմինն ու հանցավորության նվազման դրդապատճառները

Հանցավորության աստիճանի նվազում	Ներքին գործերի նախարարություն
Կոռուպցիայի դեմ պայքար	Վարչապետի դեպարտամենտ, որը պատասխանատու է օրենքի կիրարկման համար
Ուսուցման համակարգում սովորողների առաջադիմության բարելավում	Կրթության նախարար
Սոցիալապես անապահով ընտանիքների կենսամակարդակի բարելավում	Կանանց, ընտանիքի և հասարակական զարգացման նախարար
Գյուղատնտեսության հիմնական ենթակառուցվածքների բարելավում	Գյուղատնտեսության և տարածաշրջանային զարգացման նախարար
Հասարակական տրանսպորտի բարելավում	Տրանսպորտի նախարար

Մալաթիայի կառավարության առաջնային խնդիրների լուծումը, որը հետագայում բերեց «տնտեսական հրաշքի» առաջացմանը, պայմանավորված է եղել պետության կողմից իրականացվող կառուցողական բարեփոխումներով (**աղյուսակ 1**), որոնց արդյունքում էականորեն բարելավվել է մալաթիական ժողովրդի կյանքի որակն, ու լուծվել են հրատապ սոցիալական խնդիրներ, օրինակ՝ գործազրկության մակարդակի կրճատումը, ինչը 2018 թվականին կազմել է 3.33 տոկոս (**գծապատկեր 3**):

Գծապատկեր 3. 2008-2018 թթ. Մալաթիայի գործազրկության մակարդակը, %

Մալայզիայի Հյուսիսային «տնտեսական միջանցքում» ներառված են Պերակի, Փենանգի, Քեդահի, Փերլիսի նահանգները: Հյուսիսային միջանցքի իրականացման մարմինը, որը պատասխանատու է տարածաշրջանի արդիականացման համար, ակտիվորեն ներգրավված է օտարերկրյա ներդրումների ներգրավման մեջ: Ըստ պլանի՝ Հյուսիսային տնտեսական միջանցքի զարգացման երկրորդ փուլը նախատեսված է 2013-2020 թվականների ժամանակահատվածի համար: Ընդ որում զարգացման ուղղություններից են Փենանգ տարածաշրջանի բարձր տեխնոլոգիաների Կուլիմի պուրակը (Քեդայի նահանգ) և ներկայումս ստեղծված արդյունաբերական գոտին Կամունտինգի տարածաշրջանում (Պերակի նահանգ): Նշենք, որ 2008-2009 թվականներին Հյուսիսային միջանցքի կարգավորող մարմինը կարողացավ մոտ \$ 500 միլիոն ներդրումներ ներգրավել Հյուսիսային տնտեսական միջանցքի զարգացման համար և ավելի քան 2 միլիարդ դոլար 2010 թվականին, իսկ 2011 թվականին՝ 3,3 միլիարդ դոլար: ԱՄՆ ներդրումներ ներգրավելու համար նախատեսված է նաև Իսկանդար-Մալայզիա միջանցքը: Տարածաշրջանում պետք է կառուցվի բիզնես կենտրոն՝ արագ և հարմարավետ գործառնություններ ապահովելու համար:

Նշենք, որ Իսկանդար-Մալայզիան մտադիր է դառնալ երկրի հարավային թերակղզու ամենազարգացած շրջանը, որտեղ կյանքը, ժամանցը, միջավայրը և բիզնեսը աննշանորեն խառնվում են աղմկոտ և պայծառ մետրոպոլիայում: Օրինակ՝ Sabah Development տնտեսական պլանում ընդգրկվում է Սաբահի ամբողջ նահանգը, ինչը հայտնի է իր մշակութային ժառանգությամբ, բնական ռեսուրսներով և մեծ ներուժ ունի ծառայությունների զարգացման առումով: Սաբահը ներդրողներին առաջարկում է հետևյալ հնարավորությունները՝ նավթ, գազ և էներգիա:

Նավթի և գազի պաշարները ներդրողներին հնարավորություն են տալիս ներդրումներ կատարել նավթաքիմիական և գազի արդյունաբերություններում: Մալայզիայի Նոր տնտեսական քաղաքականության առանցքային ոլորտներից են՝

1. Գյուղատնտեսություն և բնական ռեսուրսներ: Սաբահի բերրի գյուղատնտեսական հողը, ծովային պաշարներն ու անտառները հնարավորություն են տալիս զարգացնել անտառահատումների, փայտամշակման, սննդի և կենսատեխնոլոգիական արդյունաբերությունները: Սաբահին բաժին է ընկնում Մալայզիայի արմավենու յուղի արտադրության գրեթե 30% -ը:

2. Մարդկային կապիտալ: Կենսաբանական և մշակութային բազմազանությամբ (գրոսաշրջության զարգացման առումով) Սարավակի միջանցքը կապված է վերականգնվող էներգիայի աղբյուրների զարգացման հետ: Միջանցքի հիմքում ընկած են հիդրոէներգետիկ ռեսուրսները (28,000 մեգավատ), ածուխը (1,46 միլիարդ տոննա) և բնական գազը (ավելի քան մեկ տրիլիոն խորանարդ մետր):

Արևելյան ափի տնտեսական շրջանը զարգացման մեկ այլ միջանցք է, որը ծածկում է Քելանթանի, Թրենգանուի և Փահանգի նահանգները, ինչպես նաև Մերսինգի տարածաշրջանը: Այն միջազգային և տեղական խոշոր գրոսաշրջու-

թյան վայր է, առևտրի կենսունակ կենտրոն, ինչպես նաև ենթակառուցվածքների և նյութատեխնիկական կենտրոն: Մալայզիայի արտաքին առևտրի հիմնական գործընկերներն են՝ ԱՄՆ-ը (18.6%), Ճապոնիան (16,7%), Սինգապուրը (15%), ԵՄ երկրները (13,4%), Հարավային Կորեան և Հոնկոնգը, Թայվանը (յուրաքանչյուրը՝ 11.3%): Արտաքին առևտրի մինչև 3/4-ը իրականացվում է Սինգապուրի նավահանգստի միջոցով:

Մալայզիան որդեգրել է արտաքին առևտրի ընդլայնման նպատակային քաղաքականություն՝ շեշտը դնելով արմավենու յուղի արտահանման վրա: Այն խթանելու համար Մալայզիայի կառավարությունը մաքսատուրքերից ազատել է 1 միլիոն տոննա նավթի արտահանումը, որը վաճառվում է արտաքին շուկաներում, և անտոկոս վարկեր սկսեց տրամադրել հավանական գնորդներին:

Մալայզիայում արտադրությունը ամենադինամիկ զարգացող ոլորտներից մեկն է, որը հայտնի է ինտեգրալային սխեմաների, ռադիոյի և հեռուստատեսության սարքավորումների, օդորակիչների արտադրություններով:

Երկրում նավթի ընդհանուր պաշարները գնահատվում են 3,63 միլիարդ բարել, որը նախատեսված է 15-20 տարվա շահագործման համար: Բնական գազի պաշարները՝ 1.6 տրիլիոն խորանարդ մետր, ապահովում են շահութաբերության բարձր մակարդակ 40-50 տարիների կտրվածքով²: Բնական հումքի արդյունահանումն իրականացնում է «Պետրոնաս» պետական ընկերությունը, որն ակտիվ է նաև երկրի սահմաններից դուրս՝ Իրանում, Ղազախստանում, Մյանմայում, Սուդանում, և շահագրգռված է համագործակցել Վիետնամի հետ:

Նշենք, որ Մալայզիայում գյուղատնտեսությունը կենտրոնացած է արդյունաբերական մշակաբույսերի արտադրության մեջ, մասնավորապես՝ արմավենու յուղի արտադրությամբ (շուրջ 11.8 միլիոն տոննա) Մալայզիան աշխարհում զբաղեցնում է առաջին, իսկ բնական ռետինի արտադրությամբ (շուրջ՝ 580 հազար տոննա)՝ երկրորդ տեղը:

Այսպիսով՝ Մալայզիան մի երկիր է, որն իր տարածաշրջանում 2020 թվականին հավակնում է դառնալ տեխնոլոգիապես զարգացած պետություն՝ շնորհիվ կառավարման բարձր մակարդակի և տնտեսական զարգացման առաջնահերթությունների:

Ըստ էության, ուսանելի է Մալայզիական տնտեսության արդյունաբերականացման Նոր տնտեսական քաղաքականության (ՆՏՔ) գործարկման մոդելը, որի իրականացումը նախատեսում է ապահովել ներմուծման փոխարինման մոդելից անցում դեպի արտահանման ուղղվածություն ունեցող արտադրության: Այն ուղղված է քաղաքային և գյուղական համայնքներում սոցիալական և տնտեսական զարգացման ընդլայնմանը և ֆինանսական համահարթեցմանը: Այդ փոխակերպումը հաջողվում է միայն այն ժամանակ, երբ այս գործընթացում ներգրավված են լինում բոլոր ստեղծարար ուժերը՝ պետությունը, հանրային և

¹ <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/15881Malaysia.pdf>

² <https://www.worldbank.org/en/country/malaysia/overview>

ոչ պետական (ոչ կառավարական) ոլորտները, ինչպես նաև սոցիալական բոլոր շերտերի ստեղծագործական մասը:

Վերը գրվածների ամփոփման արդյունքում առաջարկվում է ՀՀ-ում իրականացնել տնտեսության զարգացման ռազմավարական հայեցակարգ՝ ըստ հետևյալ առաջնահերթությունների՝

1. սահմանել պետության գեր-քաղաքական դիրքն ու մարտահրավերները, տարածաշրջաններում ոլորտների զարգացման գերակայությունները,
2. իրականացնել տնտեսական հայեցողական քաղաքականություն և բացառել ընտրված կուրսից շեղման հնարավորությունը՝ անկախ քաղաքական հայացքների փոփոխությունից,
3. առանձնացնել սոցիալական հրատապ խնդիրները, մշակել դրանց՝ կարճ ժամկետներում լուծման ձևաչափերն ու իրագործել:

Օգտագործված գրականության ցանկ

1. <https://www.tpg.ua/ru/country/tab-country/?ct=93FA60A44CCD569311E31349C71B83AA>
2. Second Industrial Master Plan (1996-2005). Kuala Lumpur, 1996. 13. Third Industrial Master Plan (2006-2020). Malaysia – Towards Global Competitiveness. Kuala Lumpur, 2006.
3. Islam Hadhar, c. 23; 10, 25.08.09
4. New Straight Times. Kuala Lumpur.
5. Third Industrial Master Plan (2006-2020). Malaysia – Towards Global Competitiveness. Kuala Lumpur, 2006.
6. Structural policy country notes Malaysia, <https://www.oecd.org/dev/asia-pacific/Malaysia.pdf>
7. Malaysia. Sustainable Development Goals Voluntary National Review 2017 High-level Political Forum Published by the Economic Planning Unit , EPU 2017. All rights reserved. First published June 2017. Economic Planning Unit, Prime Minister's Department, Blocks B5 & B6, Federal Government Administrative Centre, 62502 Putrajaya, Malays, 82p. ISBN 999-9999-99-9
8. <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2018/09/24/world-economic-outlook-october-2018>
9. <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/15881Malaysia.pdf>
10. <https://www.worldbank.org/en/country/malaysia/overview>

Քրիստինե Բաղդասարյան
Սոնա Մարգարյան

**ՄԱԼԱՅԶԻԱՅԻ «ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀՐԱՇՔԻ»
«ԿՈՐՊՈՐԱՏԻՎ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ» ՄՈԴԵԼԸ**

Համառոտագիր: Հոդվածում վերլուծվել են Մալայզիայի տնտեսական հեղափոխությունը և դրանով պայմանավորված սոցիալ-տնտեսական վերափոխումները: Մասնավորապես՝ առանձնացվել են պետության կողմից իրականացվող ռազմավարական կառավարման գործիքակազմն ու դրանով հաջողություն արձանագրած ոլորտները: Մալայզիայի տնտեսական հեղափոխության նախադրյալները պայմանավորված են տնտեսության զարգացման գերակայություններով, համեմատական առավելությունների բացահայտմամբ և կոնկրետ ոլորտների զարգացմամբ, որտեղ շեշտադրումը կատարվել է պետության կառավարման տարբեր հարթություններում հանցավորության աստիճանի նվազման վրա:

Բանալի բաներ. տնտեսական բարեփոխումներ, սոցիալ-տնտեսական զարգացում, գործազրկություն, ներդրումներ, արտադրություն, կառավարման մակարդակ, արտաքին առևտուր

Кристина Багдасарян
Сона Маргарян

**«ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ЧУДО» МАЛАЙЗИИ:
МОДЕЛЬ «КОРПОРАТИВНОГО НАЦИОНАЛИЗМА»**

Аннотация: В статье проанализированы экономическая революция Малайзии и обусловленные ею социально-экономические преобразования. В частности, выделены инструментарий стратегического управления, осуществляемого государством, и области, достигшие успеха с его помощью. Предпосылки экономической революции Малайзии обусловлены приоритетами экономического развития, выявлением сравнительных преимуществ и развитием конкретных областей, в которых особое значение придается снижению уровня преступности на различных уровнях государственного управления.

Ключевые слова: экономические реформы, социально-экономическое развитие, безработица, инвестиции, производство, уровень управления, внешняя торговля

Christina Baghdasaryan
Sona Margaryan

**“THE ECONOMIC MIRACLE” OF MALAYSIA:
MODEL OF “CORPORATE NATIONALISM”**

Abstract: The article analyzes the economic revolution of Malaysia and social and economic transformations caused by it. In particular, the tools of strategic management carried out by the state and the areas that have achieved success by it are highlighted. The preconditions for the economic revolution of Malaysia are conditioned by the priorities of economic development, identification of comparative advantages and development of specific areas where the emphasis is made on reduction of crime rate at various levels of state management.

Keywords: economic reforms, social and economic development, unemployment, investments, production, management level, foreign trade